

целостной интегрированной системы, определение особенностей совместного функционирования разнокодовых средств коммуникации.

Ключевые слова: лингвистическая экология, эколлингвистика, эгоцентризм, эгоцентрическая парадигма, духовность языка.

A. RADU.

ECOLINGUISTICS: ASPECTS AND PROBLEMS OF RESEARCH.

The article deals with ecolinguistics as a new branch of linguistic studies that is based on the ecocentric principles. The main tasks, aspects, and problems of the ecolinguistic studies are discussed, among them the problems of studying language and speech as a coherent integrated system, defining the characteristics of the co-functioning of the multimodal communicative means etc.

Key words: linguistic ecology, ecolinguistics, eco-centrism, eco-centric paradigm, spiritual character of the language.

УДК 811.111'81'42

Світлана РОМАНЧУК

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ВВІЧЛИВОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ІНСТИТУЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ СКАРГИ

У статті йдеться про мовленнєвий акт «скарга», який розглядається в термінах стратегічної спрямованості, виводяться його основні прагматичні характеристики та проаналізовано способи реалізації принципу ввічливості в англomовному інституційному дискурсі скарги.

Ключові слова: мовленнєвий акт «скарга», принцип кооперації, принцип ввічливості, позитивне та негативне «обличчя».

В усіх цивілізованих суспільствах ввічливість має соціальну цінність та превалує у більшості форм інституційної комунікації. Найважливішими загальними правилами мовного спілкування вважаються *принцип кооперації* П.Грайса та *принцип ввічливості* С. Левінсона і Дж. Ліча [Leech 1983]. На думку Н.Д. Арутюнової [1, с.20] специфіка принципу кооперації полягає в тому, що виконуючи його вимоги, комунікація відбувається плавно, без збоїв, а тому досить важко простежити дію цього

принципу при абсолютно кооперативному спілкуванні. В свою чергу максими, які складають принцип ввічливості створюють «позитивний фон» для реалізації комунікативних стратегій. Дотримання принципу ввічливості є запорукою ефективного спілкування [3, с.222–223], збереження дружніх стосунків та досягнення бажаного перлокутивного ефекту. За ігнорування будь-якої максими принципу ввічливості контакт між адресантом та адресатом може швидко порушитися і перерости у конфлікт.

Мета нашого дослідження – проаналізувати способи реалізації принципу ввічливості в англomовному інституційному дискурсі скарги.

Актуальність дослідження, викладеного у статті, зумовлюється загальною спрямованістю виявлення специфіки та способів реалізації принципу ввічливості інституційного дискурсу скарги в сучасній англomовній комунікації. Дослідження максимум ввічливості, на нашу думку, значно поглибить розуміння ролі принципу ввічливості у забезпеченні успішної комунікації.

Об'єктом дослідження є англomовні дискурси скарги, які використовуються в офіційному діловому спілкуванні, а його **предметом** – визначення способів реалізації максимум ввічливості в англomовному інституційному дискурсі скарги.

Матеріалом статті стали 50 скарг офіційно-ділового стилю.

У дослідженні враховані наступні положення зарубіжних лінгвістів: принцип ввічливості Дж. Ліча [8], принцип «збереження обличчя» К. Брауна та С. Левінсона [6], принцип ввічливості в мовленнєвих актах експресивах І.Є.Фролової [5], характеристики принципу ввічливості та його максимум І.П.Сузова [4].

Для досягнення бажаного перлокутивного ефекту необхідно дотримуватися правил так званої прагматичної компетенції, котрі Р. Лакофф назвав як правило зрозумілості висловлення та правило ввічливості [7, с.302].

В прагматичній теорії мовного спілкування принцип ввічливості визначається як особлива стратегія мовної поведінки, спрямована на «запобігання конфліктним ситуаціям», мета якої «зберегти обличчя» в ситуаціях, коли існує загроза його втратити.

Дж. Ліч сформулював принцип ввічливості як сукупність низки максимум: такту, великодушності, схвалення, скромності, згоди

та симпатії [8, с.148]. Лінгвіст виокремлює чотири основні класи принципів ввічливості:

1) компетитив – іллокутивна мета конкурує з соціальною метою (накази, вимоги, прохання, питання);

2) конвівіал – іллокутивна мета збігається з соціальною метою (пропозиції, запрошення, подяки, вітання та привітання);

3) колаборатив – іллокутивна мета індиферентна для соціальної мети (ствердження, повідомлення, оголошення, інформування);

4) конфліктив – іллокутивна мета конфліктує з соціальною метою: (погрози, обвинувачення). Завдання соціальної мети, на думку Дж. Ліча, – сприяти уникненню конфліктів між комунікантами, що є основоположним принципом теорії ввічливості [8, с.194].

Лінгвісти К. Браун та С. Левінсон [6] трактують мовленнєві акти скарги як «загрозу обличчю» або мовця, або слухача. Всі члени суспільства мають «обличчя», або «публічне уявлення про самого себе», про котре кожний член хоче заявити, яке включає два пов'язані між собою аспекти: (а) «негативне обличчя та (б) позитивне обличчя» [6, с.61], (переклад мій – С.Р.).

На думку вищезгаданих лінгвістів, «обличчя – це щось, що створюється емоційно, і щось, що може бути втрачене, підтримане, або посилене, а також те, про що потрібно постійно піклуватися під час взаємодії». В той час як, негативне обличчя визначається як чиєсь бажання бути необтяженим іншими, позитивне обличчя характеризується як бажання кожного члена «бути бажаним хоча б для декількох» [6, с.62], (переклад мій – С.Р.). Браун та Левінсон вважають, що різні типи мовленнєвих актів можуть впливати або на негативне, або на позитивне обличчя або мовця, або слухача, тобто вони є загрозові для обличчя.

Оскільки інституційний дискурс скарги вибудовується навколо центрального мовленнєвого акту «скарга» потрібно зупинитися на деяких його характеристиках. Інституційна скарга є перспективним мовленнєвим актом [Почепцов 1989: 48], до якого вдаються, як правило, у випадку порушення зобов'язань однією із сторін, який, як показало наше дослідження, поєднує в собі одночасно ознаки експресива, директива та асертива.

Виходячи із стратегій «збереження обличчя» К. Брауна та С. Левінсона можна виокремити наступні способи вираження інтенції адресанта:

- стратегія **непрямого** вираження інтенції, котра реалізується за допомогою непрямого мовленнєвого акту, наприклад:

«Dear Mr. Olsen,

This is to inform you regarding the inconvenience faced by the employees because of poor working conditions.

Our repeated verbal complaints about the inadequate air conditioning units in our Department have yielded no results.

I am sure you can understand how this can affect the work productivity of the team.

I request you to kindly look into the problem immediately and take suitable action.

Thanking You,

Sincerely yours,

Tony McDonald»

Як бачимо, головними передумовами мотиву даної скарги є незадоволення, спричинене емоційним станом адресанта, зокрема незадовільними умовами роботи. Скарга, ініційована адресантом – асертивно-директивна, оскільки, з одного боку, адресант повідомляє про негативну ситуацію, що склалася, а з іншого, наголошує, на тому, що скарги неодноразово здійснювалися вербально («Our repeated verbal complaints...») і це не дало ніяких результатів, цим самим докоряючи адресату. У наведеному прикладі відбувається дотримання наступних максим ввічливості: такту (адресант повідомляє про проблему, а не прямо скаржиться), великодушності (адресант переконаний, що адресат розуміє проблему), скромності (адресант просить вивчити проблему) та симпатії (адресант виражає подяку і, більш того, пише слово Ви з великої літери). Дотримуючись такої стратегії поведінки, адресант порушує принцип кооперації Грайса, проте мінімізує рівень нав'язування, що дає йому змогу зберегти власне «обличчя».

- стратегія **прямого** вираження інтенції, котра реалізується за допомогою прямого мовленнєвого акту:
«Attn. Sig. Daniele Causio

Our Order No. 14478

I am writing to you to complain about the shipment of sweaters we received yesterday against the above order.

The boxes in which the sweaters were packed were damaged, and looked as if they had been open in transit. From your invoice No. 18871 we estimate that thirty garments have been stolen, to the value of £550.00. Because of the rummaging in the boxes, quite a few other garments were crushed or stained and cannot be sold as new articles in our shops.

As the sale was on a CIF basis and the forwarding company were your agents, we suggest you contact them with regard to compensation.

You will find a list of the damaged and missing articles enclosed, and the consignment will be put to one side until we receive your instructions.

Yours sincerely

Peter Crane»

Ініціюючи вищезазначену скаргу, головними передумовами мотиву якої є незадоволення, пошкодженням товаром, адресант дотримується наступних максим ввічливості: великодушності та симпатії, оскільки він пропонує зв'язатися із агентами, а не вимагає це зробити). Адресант прямо скаржиться на ситуацію, що виникла, а це дозволяє нам зробити висновок, що попри використання декларативного стилю, він дотримується максим співробітництва П. Грайса і, тим самим зберігає своє «обличчя».

В результаті проведеного нами дослідження, аналіз 50 скарг показав, що згідно із принципами ввічливості Дж. Ліча вони поєднують в собі всі чотири принципи ввічливості, зокрема: компетитиву, оскільки містять в собі або прохання, або вимогу вирішити проблему; конвівіалу, тому що пропонують шляхи розв'язання проблеми і подяку за її розв'язання; колаборативу, так як проблема перш за все повідомляється; конфліктиву, оскільки за скаргами як правило стоїть обвинувачення у завданій моральній або матеріальній шкоді. За ступенем ввічливості всі форми вираження інституційних скарг можна умовно поділити на два типи: ввічливі та нейтральні. До ввічливого типу належать непрямі скарги, які виявляють бажання адресанта повідомити про проблему, але не містять прямого спонування до дій. Нейтральні

або прямі скарги повідомляють про проблему та пропонують відповідні заходи, яких потрібно вжити.

Отже, принцип ввічливості є основним регулятором стосунків між членами суспільства та інститутами, оскільки контактуючи та спілкуючись один з одним, ми прагнемо досягти порозуміння. Здійснюючи комунікативний акт скарження ми керуємося перш за все загальноприйнятим мовним етикетом та намагаємося дотриматися принципів ввічливості для досягнення бажаної перлокуції та уникнення конфлікту. Слід пам'ятати, що інституційна скарга – перш за все є формальним засобом для вирішення конфліктної ситуації, коли вербально домовитися неможливо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова И.Д. Истина и этика // Логический анализ языка: Истина и истинность в культуре и языке. / Под ред. И.Д.Арутюновой. М., 1995. - С.7-21.
2. Бацевич Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики: Підручник. / Ф.С. Бацевич – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
3. Грайс Г.П. Логика и речевое общение // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 16. Лингвистическая прагматика. – М.: Прогресс, 1985. – С.217-236.
4. Сусов И.П. Лингвистическая прагматика. – Винница, Нова Книга, 2009. – 272 с.
5. Фролова И.Е. Принцип вежливости в речевых актах экспрессивах // Вісник Харківського державного університету. – 1997. - №390: Актуальні проблеми теорії комунікації. – С. 161-165.
6. Brown Penelope & Levinson Stephen C. Politeness: Some universals in language usage / P. Brown & C. Stephen. – Cambridge : Cambridge University Press. – 1987.
7. Lacroff R. The logic of politeness // Papers from the Ninth Regional Meeting of Chicago Linguistic society. – Chicago: CLS, 1973. – P.292-305.
8. Leech, Geoffrey. Principles of Pragmatics / Geoffrey Leech. – London, New York: Longman. – 1983. – 257 p.

С. РОМАНЧУК

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРИНЦИПА ВЕЖЛИВОСТИ В АНГЛОЯЗЫЧНОМ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОМ ДИСКУРСЕ ЖАЛОБЫ

В статье идет речь о речевом акте «жалоба», который рассматривается в терминах стратегической направленности, выводятся его основные прагматические характеристики и проанализированы способы реализации принципа вежливости в англоязычном институциональном дискурсе жалобы.

Ключевые слова: речевой акт «жалоба», принцип кооперации, принцип вежливости, позитивное и негативное «лицо».

S. ROMANCHUK

REALIZATION OF POLITENESS PRINCIPLES IN THE ENGLISH INSTITUTIONAL DISCOURSE

This paper deals with a speech act of complaint in terms of strategic directness, determines its main pragmatic peculiarities and reveals the ways of realising politeness principles in the English institutional discourse of complaints.

Key words: speech act of complaint, cooperation principle, politeness principle, positive and negative ‘face’.

УДК 378.016:811.111:338.48

Олена СТАРИНЕЦЬ

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ «ТУРИЗМ»

У статті проаналізовано обґрунтування підходів до формування у студентів іншомовної лексичної компетенції і розробка системи лексичних вправ з урахуванням методичної послідовності етапів формування лексичної компетенції

Ключові слова: лексична компетенція, лексичні одиниці, принцип комунікативності, введення нового матеріалу

Модернізація системи вищої освіти України зумовлена необхідністю інтеграції у європейське освітянське співтовариство та підвищення конкурентоспроможності дипломованих